

XIX. YÜZYILDA BİR ŞECAATNÂME ÖRNEĞİ: TERCİ-İ BEND-İ ŞECÂATNÂME-İ OSMÂNÎ

A19 th Century Secaatnâme: Terci-i Bend-i Şecâ'at-nâme-i Osmânî

Gülay DURMAZ*

ÖZET

Şecaat kelimesi Arapça kökenlidir. Sözlük anlamı “yiğitlik”, “yüreklilik” demektir. Tür olarak gazavatnâmeler içinde değerlendirilebilir. Gazavat ise gaza kelimesinin çoğuludur. Tarih yazıcılığı açısından bakıldığında, sefer ve saltanat dönemi üzerine yazılan eserler yani gazavatnâme ve zafernâmeler ilk türü, Tevarih-i Âl-i Osmanlar, ikinci türü, evrensel tarih çalışmaları ise üçüncü türü oluşturmaktadır. Osmanlı savaş politikaları ve gaza ruhunu yansıtan gazavatnâmeler, hem tarih hem edebiyat açısından son derece önemli eserler olarak görülmektedir. Gazavatnâmelere ilk olarak Arap edebiyatında megâzî adıyla rastlanmıştır. Selçuklular zamanındaki danişmendnâme ve battalnâmeleri de gazavatnâme sayanlar olmuştur. Ancak bunlar destanî unsur taşıdığı için bu tür içinde değerlendirmek doğru değildir.

Edebiyatımızdaki gazavatnâmeler konularına göre değerlendirildiğinde üç grupta toplanabilir. Birincisi, bir padişah ve onun zamanındaki eserleri ve önemli olayları tasvir eden eserler: Selimnâme, Süleymannâmeler gibi. İkincisi bir gazayı gerçekleştiren kişinin de ön plana çıktığı eserler: Barbaros Hayreddin, Köprülü Fazıl Ahmet, Tiryaki Hasan, Özdemiroğlu Osman Paşalar gibi. Üçüncüsü, belirli bir seferi veya bir kalenin alınmasını tasvir eden eserler: Gazanâme, fetihnâme veya zafernâme gibidir. XV. yüzyıl gazavatnâme türünde eserler yazılmaya başlanmış ve XVI. yüzyılda daha çok genişleme kaydedilmiştir. Osmanlı devletinin gerilemeye başlayıp akınları durduğu zamanlarda bu türde yazılan eserler azalmış ve gaza geleneğinin ortadan kalkması gazavatnâmeler de devamlılığını yitirmesine neden olmuştur. Gazavatnâmeler klasik edebiyatta şiir ve düzyazı olarak görülmüştür.

Şecaatnâme türüne örnek olarak XVI. yüzyılda Âsafî Dal Mehmed Çelebi'nin Şecaatnâme adlı eseri örnek olarak gösterilebilir. Sultan III. Murad dönemi Osmanlı Şark seferlerinin ağırlıklı olarak ele alındığı eserde özellikle Özdemiroğlu Osman Paşa'nın fetihleri anlatılmış,

1578 yılında kazanılan Çıldır Zaferi ile 1585 yılında Paşa'nın ölümü arasındaki olaylar eserin asıl konusunu oluşturmuştur. Bu makalede incelenen eser, “Terc-i Bend-i Şecâ'at-nâme-i Osmânî”dir. XIX. yüzyıla ait bir eserdir. Süleymaniyeli El-hac Mzehmet Re'fet Efendi tarafından yazılmıştır. A.E Manzum 1336'da kayıtlı olan eser, bir dibace ile başlamaktadır. Devamında dönemin Sultanı Abdülaziz ve şehzadeleri için yazılmış kaside ve manzumeler bulunmaktadır. Eserin adını aldığı bölüm, yedinci sayfadan itibaren başlar ve kırk bir bent boyunca devam eder. Şecaatnâme'de özellikle anlatılan bir gaza veya zaferden bahsedilmez. Daha çok sultan Abdülaziz ve onun döneminde yapılan yeniliklere yer verilmiştir. Şecaatnâmenin ruhuna uygun olarak, devletin ve milletin kahramanlığı ve yiğitliği üzerinde durulmuştur. Bu yönüyle eseri, konularına göre değerlendirilen gazavatnâmelerden “Bir padişah ve onun zamanındaki eserlerle, belli başlı olayları anlatan gazavatnâmeler” grubuna dâhil etmek mümkün olabilir. Ancak elimizdeki eserin, XIX. yüzyıla ait bir örnek olması ve bu dönemde ortaya çıkan değişimin kendini bu türde de göstermesi, eseri geleneksel yapısından ayırmaktadır. Öyle ki, genelde manzum ve mesnevi nazım biçimiyle ele alınan şecaatnâme türü, burada terci-i bent biçimindedir. Eserde, devletin ve milletin yiğitliği, kahramanlığı üzerine kurulu söyleyişler ve dönemin padişahı Sultan Abdülaziz'in gerçekleştirdiği yenilikler belirtilerek “Şecaat” ruhu sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu makalede, XIX. Yüzyıla ait bir eser olan “Terc-i Bend-i Şecâ'at-nâme-i Osmânî” incelenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde gazavatnâmeler içinde yer alan şecaatnâmenin klasik edebiyat içindeki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Daha sonra içerdiği dönemin anlaşılması için sultan Abdülaziz ve icraatları hakkında bilgi verilmiştir. Eserle ilgili bölümde ise Mehmed Refet'in hayatı, eserleri ve “Terc-i Bend-i Şecâ'at-nâme-i Osmânî” nin muhtevası incelenmiş, çalışmanın sonunda eserin metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: XIX. yüzyıl, Şecaatnâme,

Gazavatnâme, Gaza ruhu.

ABSTRACT

The word Şecaat is of Arabic origin. The lexical meaning is “bravery” and “courage”. In terms of its genre, it can be evaluated in gazavatnâmes. Gazavat is the plural word of gaza. When analysed in terms of historiography, the pieces written on excursion and reign period, namely gazavatnâme and zafernâmes, constitute the first type, Tevârih-i Âl-i Osmanlar, the second type, and universal history studies constitute the third type. Gazavatnames, reflecting the Ottoman war policies and the spirit of gaza, are seen as critical works in terms of both history and literature. Gazavatnames were first encountered in Arabic literature with the name of megazi. There have been those who accepted danişmendnâme and battalnâme in the Seljuk period as gazavatnâmes.

When the gazavatnâmes in our literature are evaluated according to their topics, they can be categorised in three groups. First, works depicting a sultan and his works and important events such as Selimnâme, Süleymannâme. Secondly, the works that the person who carried out a gaza were also prominent: such as Barbaros Hayreddin, Köprülü Fazıl Ahmet, Tiryaki Hasan, Özdemiroğlu and Osman Pashas. Third, artefacts depicting a particular excursion or conquest of a fortress such as Gazanâme, fetihnâme or zafernâme. In the XV.century, the works of gazavatnâme began to be written, and more extensions were made in the XVI. century. When the Ottoman Empire started to decline, and its raids stopped, the works written in this type decreased accordingly, and the disappearance of the gaza tradition caused the gazavatnames to lose their continuity. Gazavatnames were seen as poetry and prose in classical literature.

As an example of the Şecaatnâme type, Şecaatnâme by the Asafi Dal Mehmed Çelebi written in the XVI century can be presented. In the piece where the Ottoman Eastern expeditions in the period of Sultan Murad III are mainly dealt with, the conquests of Özdemiroğlu Osman Pasha were specifically explained and the events between Çıldır Victory in 1578 and Pasha’s death in 1585 constituted the main subject of the work. The work examined in this article is “Terc-i Bend-i Şecâ’at-nâme-i Osmânî”. It is a work of the XIX. century. It was written by El-hac Mehmet Re’fet Efendi from Süleymaniye. The work was registered in A.E Poetry in 1336, and it starts with a dibace. Then, there are the poems and verses written for the Sultan of the time, Abdülaziz and his lineage. The section which the work was named after starts from the seventh page and continues for forty-one paragraphs. There is no mention of a particular gaza or victory described in Şecaatnâme. Mostly, Sultan Abdülaziz and the innovations made

during his period were included. In accordance with the spirit of Şecaatnâme, the heroism and bravery of the state and the nation were emphasised. In this respect, it may be possible to include the work in the group of “gazavatnames”, which describe the main events with a sultan and his works, among the gazavatnames that are evaluated according to their subjects. However, the fact that the work we have is an example of the XIX. century and the change that emerged in this period manifests itself in this type, distinguishes the work from its traditional structure. Such that the type of Şecaatnâme, which is generally dealt with in verses and mesnevi verse, is in the form of terci-i bent here. In the piece, the spirit of “Şecaat” was tried to be provided by stating the discourses based on the bravery and heroism of the state and the nation and the innovations realised by Sultan Abdülaziz, the sultan of the time. In this article, “Terc-i Bend-i Şecâ’at-nâme-i Osmânî”, a work of the XIX. century was examined. When evaluated in general, the place and importance of Şecaatname, which is categorised among the gazavatnâmes in the classical literature, is emphasised. Then, information was provided about Sultan Abdülaziz and his actions to understand the period included. In the chapter about the background of the piece, the life and works of Mehmed Refet and the content of “Terc-i Bend-i Şecâ’at-nâme-i Osmânî” are investigated. At the end of study, text it given.

Keywords: 19th century, şecaatnâme, gazavatnâme, the spirit of holy war.

GİRİŞ

Arapça kökenli olan Şecaat kelimesinin sözlük anlamı “yiğitlik”tir. Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat’te de şecaat kelimesinin sözlük anlamı “yiğitlik”, “yürekli” olarak gösterilmiştir (Develioğlu 2010:1146). Öfke duygusunun akla itaat etmek suretiyle kazandığı itidalli hali için kullanılan şecaat kelimesini bazen saldırganlıkla korkaklığın ortak noktası bazen de korkaklığın karşıtı olarak görmek mümkündür. Kuran’da şecaat kelimesi geçmemekle beraber savaş ve cihat hakkında pek çok ayette şecaatin önemine işaret edilmektedir. Bunlardan biri Feth suresindeki (48/29) ahabın özellikleri anlatılırken onların inkârcılara karşı güçlü ve cesur, kendi aralarında merhametli olduklarını belirten ayettir (Çağrı 2010:402).

Tarih yazıcılığın ilk türü, Gazavatnâme ve Fetihnâme olarak hem manzum hem mensur şeklinde yazılmış bir olay, sefer veya saltanat dönemi üzerine yazılan eserler oluşturmaktadır. İkinci türü Tevârih-i Âl-i Osman geleneğini sürdüren yalın bir Türkçeyle yazılmış Osmanlı hanedan tarihleridir. Üçüncü tür ise evrensel

tarih çalışmalarıdır. Bunların uzunluğu ve ayrıntı düzeyi değişkenlik göstermektedir (Eravcı 2009:XXIX).

Arap edebiyatında megazi adıyla anılan gazavatnâmeler, şiir ve düzyazı olarak yazılabilir. Klasik edebiyatta gazavatnâme ve fetihnâmeler de gazavatnâmeye benzer ancak gazavatnâme yazılması için fetih veya zafer kazanılması şart değildir. Selçuklular devrindeki Danişmendnâme ve Battalnâmeleri de gazavatnâme sayanlar olmuştur. Ancak bunlar daha çok destânî unsur taşıdığı için gazavatnâmelerden ayrı bir tür oluşturmaktadırlar. XV. yüzyıl gazavatnâme türünde eserler yazılmaya başlanmış ve XVI. yüzyılda bu tür genişlemiştir (Pala 1995:199).

Tür bakımından şecaatnâmenin gazavatnâme olarak değerlendirilmesi yanlış sayılmaz. Konuyla ilgili olarak, XVI. yüzyılda Âsafi Dal Mehmed Çelebi'nin Şecaatnâme adlı eserini örnek olarak gösterilebilir (Eravcı, 2009:XXIX). Sultan III. Murad dönemi Osmanlı Şark seferlerinin ağırlıklı olarak ele alındığı eserde özellikle Özdemiroğlu Osman Paşa'nın fetihleri anlatılmış, 1578 yılında kazanılan Çıldır Zaferi ile 1585 yılında Paşa'nın ölümü arasındaki olaylar eserin asıl konusunu oluşturmaktadır (Eroğlu, 2009: 85).

Edebiyatımızdaki gazavatnâmeler konularına göre değerlendirildiğinde üç grupta toplanabilir. Birincisi, bir padişah ve onun zamanındaki eserlerle ve önemli olayları tasvir eden eserler: Selimnâme, Süleymannâmeler gibi. İkincisi bir gazayı gerçekleştiren kişinin de ön plana çıktığı eserler: Barbaros Hayreddin, Köprülü Fazıl Ahmet, Tiryaki Hasan, Özdemiroğlu Osman Paşalar gibi. Üçüncüsü, belirli bir seferi veya bir kalenin alınmasını tasvir eden eserler: Gazanâme, fetihnâme veya zafernâme gibi. (Levend 2000: 4) Osmanlı devletinin gerilemeye başlayıp akınları durduğu zamanlarda bu türde yazılan eserler azalmış ve gaza geleneğinin ortadan kalkması gazavatnâmeler de devamlılığını yitirmiştir (Levend 200:1).

Toplumsal yapının XIX. Yüzyıldan itibaren değişmeye başlaması ile gaza anlayışı terk edilmiş ve bu konumdaki gazavatnâme, zafernâme, fetihnâme gibi eserler unutulmuştur. Bu eserlerin önemi sadece ele aldıkları seferleri anlatmakla kalmaz aynı zamanda Osmanlı savaş politikalarını ve Osmanlı gaza ruhunu yansıtan örnekler olmaları onları farklı kılan yönleri olmuştur (İsen vd. 2003:8).

XIX. yüzyılda Refet tarafından yazılan "Terci-i Bend-i Şecâ'atnâme-i Osmânî" adlı eseri, şecaatnâme türüne bir örnek oluşturmaktadır. Hatta konularına göre değerlendirilen gazavatnâmeler dikkate alındığında, bir padişah ve onun zamanındaki eserlerle belli başlı olayları anlatan gruba dâhil etmek mümkün olabilir. Ancak elimizdeki eser, XIX. Yüzyıla ait bir örnek olduğu için

ve bu dönemde her alanda ortaya çıkan değişim kendini bu türde de göstermektedir. Öyle ki, genelde manzum ve mesnevi nazım biçimiyle ele alınan şecaatnâme türü, burada terci-i bent biçimindedir. Daha da önemlisi anlatılan belirli bir sefer olmamasına rağmen genel olarak devletin ve milletin yiğitliği, kahramanlığı üzerine kurulu söyleyişler ve dönemin padişahı Sultan Abdülaziz'in gerçekleştirdiği yenilikler belirtilmiştir. Bu makale dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, esere konu olan Sultan Abdülaziz ve onun yaptığı yenilikler hakkında bilgiler bulunmaktadır. İkinci bölüm, Re'fet'in hayatını, üçüncü bölüm, eserin şekil özellikleri ile muhtevasını içermektedir. Dördüncü bölümde, eserin transkripsiyon alfabeti ile yazılmış metni bulunmaktadır.

1. "Terci-i Bend-i Şecâ'atnâme-i Osmânî" ve Sultan Abdülaziz

İslam ansiklopedisindeki "Abdülaziz" maddesinde yer alan bilgilerin Şecaatnâme'de yer aldığı görülmektedir. Bu yüzden dönem hakkındaki bilgiler verilirken eserden de konuyla ilgili örneklemeler yapılmıştır. Sultan Abdülaziz 8 Şubat 1830 tarihinde doğmuştur. Babası II. Mahmud, annesi Pertevniyal Valide Sultan'dır. Ağabeyi Sultan I. Abdülmecid'in vefatı üzerine 25 Haziran 1861 günü 31 yaşındayken tahta çıkmıştır. Tahttan iniş tarihi 1876'dır. Şiire, müziğe ve resme olan ilgisi bilinmektedir. Ressam ve bestekârdır. Abdülaziz döneminde İngiliz ve Fransız ortaklı Osmanlı Bankası'nın 1863'de kurulmasıyla Türkiye'nin ilk bankası açılmıştır. Özellikle Osmanlı ordu ve donanmasının teçhizat, teknik ve eğitim açısından ilerlemişti. Taşkılla, Gümüşsuyu Kışlası Taksim Kışlası gibi yeni kışlalar inşa ettirmişti. Çırağan ve Beylerbeyi sarayları da Sultan tarafından yaptırılmıştır. (Afyoncu, 2019:181-184) Tahta çıktığında toplam 452 kilometre olan demiryolu ağı onun zamanında 1344 kilometreye çıktı. İstanbul'u Paris'e bağlayacak olan 2000 kilometrelik demiryolunun saray bahçesinden geçmesi çeşitli itirazlara sebep olunca Abdülaziz "Demiryolu geçsin de isterse sırtımdan geçsin" diyerek konuya verdiği önemi göstermiştir (Küçük, 1988:179-185).

Osmânlıların Dâver-i zî-şevket ü şânı
Teshîr ede Fâtih gibi himmetle cihânı
Zîrâ ki odur nâsır-ı dîn Fâtih-i sâni
A' dâmıza mansur olarak kâm alırız biz
Hem sâye-i şâhânede çok nâm alırız biz 41. Bent
Avrupa'dan pek çok modern silah ve özellikle büyük çaplı toplar satın alınmıştır. Bu toplar, Boğazlar ve sınır boylarındaki kaleler tahkim edilmiş, tophane modernleştirilmiştir.

"Ejder gibi düşmenlere top ağızı açılmış"

29.Bent/1

Topçularımız hendese ‘ilminde yegâne
 Karşı tıramaz anlara a‘ dâ-yı zamâne
 Eyler ser-i bed-h‘âhımızı topa nişâne
 A‘ dâmıza mansûr olarak kâm alırsız biz
 Hem sâye-i şâhânedede çok nâm alırsız biz 34. Bent
 Bugün İstanbul Üniversitesi olarak kullanılan
 bina da Harbiye Nezâreti olarak Abdülaziz tarafından
 yaptırılmıştır.

“Taḥşil olunur mekteb-i ḥarbiyede her fen” 31/1

Büyük bir donanmaya sahip olmak isteyen Abdülaziz,
 denizciliğe büyük bir önem vermiştir. Özellikle, tersaneler
 ıslah edildi. Dışarıdan zırhlı gemiler satın alındı. Bahriye
 Nezareti kuruldu. Deniz subayı yetiştirmek üzere İngiliz
 Hubart Paşa mekteb-i Bahriye’ye tayin edildi.

Var mekteb-i bahriyede mâhir kapudânlar
 Deryâda nihenk berrde kamu şîr jiyânlar
 Şemşirlerinden dökülür yerlere kanlar
 A‘ dâmıza mansûr olarak kâm alırsız biz
 Hem sâye-i şâhânedede çok nâm alırsız biz

33. Bent

Bütün bu gelişmelerle Türk deniz kuvveti dünyada
 üçüncü sıraya yerleşti. Abdülaziz’in saltanı sonundan
 deniz deniz gücü yirmi zırhlı, dört kalyon, beş firkateyn,
 yedi korvet ve kırk üç nakliye gemisinden oluşmaktaydı.

Vâpûrlarımız âteş-i cânsûz ile meşhûn
 Dûd-ı nefesi çıkmada ejder gibi bîrûn
 Deryâyı tutuşdursa nola sūfûn-ı hümâyûn
 A‘ dâmıza mansûr olarak kâm alırsız biz

Hem sâye-i şâhânedede çok nâm alırsız biz 35. Bent

1862’de Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye kurulmuş,
 1873’te Türkçe ilk tıp lügati olan Lügat-ı Tıbbiye’nin
 neşredilmiştir: Var mekteb-i tıbbiyede ḥâzîk niçe doḡtor
 36/1

1868 de Abdülaziz döneminde Darü’l Muallimin-i
 Sıbyan açılmış ve Mekteb-i Hiref ve Sanayi ile Sanayi
 Mektebi kurulmuştur:

Dolunca küşâd oldu debistân-ı sanâyi‘
 Neşr olmada hep andaki âsâr-ı bedâyi‘
 Bî-hûde bu millet edemez vaktini zâyî‘
 A‘ dâmıza mansûr olarak kâm alırsız biz
 Hem sâye-i şâhânedede çok nâm alırsız biz 38. Bent

Osmanlı tarihinde seyahate çıkan tek padişah
 ve Hristiyan dünyasına dost olarak giden ilk halife
 Abdülaziz’dir. Fransa ve İngiltere’ye ziyaret eden
 padişah, Prusya ve Avusturya’ya da uğramıştır. Bu seyahat
 21 Haziran-7 Ağustos 1867 tarihlerinde gerçekleşmiştir
 (Küçük, 1988:179-185).

Cümle mülûk-i Avrupa eyler anı medh ü senâ
 Ebkâsına eyler du‘ â a‘ lâ vü ednâ mültezem K.2/7

Lutf u kerem mu‘ tâdıdır dünyâ anın âbâdıdır
 Her bir milel münkâdıdır Rûm u ‘ Arab Türk’ü Acem

K.2/8

2. Re’fet’in Hayatı

Süleymaniyeli El-hac Mehmet Re’fet Efendi’nin
 Dâru’l-ilm adlı bir kasabada doğmuştur. Fatin
 tezkiresinde Süleymaniye kasabası, “Bağdad eyaletinde
 vâki Süleymâniye kasabâtından Dâru’l-ilm denmekle
 ‘arîf bir kasaba-i latîf” şekline ifade edilmiştir (Sarıkaya
 2007:211). Medrese eğitimi gören Re’fet 1837’de
 İstanbul’a gelmiştir. 1848 yılında Sultan Beyazıt
 Camii yakınında bulunan Rüşdiye Mektebin’nde
 Farsça hocalığına atanmış, diğer Rüşdiyelerde de
 Farsça okutmuştur. Hacca gidip gelmiş ve Müderris
 olmuştur. Ölüm tarihi ve yeri ile ilgili olarak Son Asır
 Türk Şairleri’nde “Hangi tarihte vefat ettiği tahkik
 olunamadı -Sicill-i Osmanî” deki iki satırlık terceme-i
 hâlinde, “Evâili Abdülaziz Saltanatında irtihal eyledi-
 deniliyorsa da mevsuk değildir. 31 sahifeden ibaret
 olan Divançesi 1872 de hâli hayatında basılmasına
 göre bu tarihten sonra vefat etmiş olması lâzım gelir.”
 denilmektedir (İnal 1969:1380).

Son Asır Türk Şairleri’nde, Fatin tezkiresinde ya
 da Sicill-i Osmânî de “Terc-i Bend-i Şecâ’at-nâme-i
 Osmânî” adlı eserin “Süleymaniyeli Hacı Mehmet
 Re’fet’e ait olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır.
 Sadece “Türk Edebiyatı İsimler sözlüğü”nde, 35
 sayfa halinde 1289/1872 yılında İstanbul’da basılan
 “Mecmû’a-i Eş’âr-ı Ezhâr” adlı eserin Bursalı Mehmet
 Ref’et’e ait olduğundan yine 1291/1874 yılında 14
 sayfa olarak basılan “Terc-i Bend-i Şecâ’at-nâme-i
 Osmânî” adlı eserin de aynı kişiye ait olabileceğinden
 bahsedilmektedir (Velibeyoğlu 1975:1115). Ancak AE.
 Mnz. 1336’da kayıtlı eserde yer alan ifadelerle göre
 eserin yazarı olarak Süleymaniyeli El-Hac Mehmet
 Re’fet olduğu net bir şekilde ifade edilmiştir:

“Hâlâ mahrec-i aklâm hazret-i şâhâne vezîrin
 rüşdiyesinin Fârisi mu‘allimi Süleymâniyeli fazîletli
 El-Hac Mehmed Re’fet Efendinin âsâr-ı kalem-i
 gevher-nisârları olarak (Evsâf-ı ber-güzide-i hazret-i
 mülûkâne) (ve şehzâdegân-ı civân-baḡtân hazerâtının
 medâyiḡ-i vâlâları ve târîh-i cülûs-ı hümâyûn) (ve terci‘-
 bend-i şecâ’atnâme-i ‘asâkir-i nusret-me’âsir-i devât-ı
 ‘Osmânî) (ve teba‘a-i saltanat-ı seniyye-i hazret-i
 hâkânînin yegân yegân memdûḡiyetlerini şâmil-i
 manzûm u muntazam) sûretde efendi mümâileyhin
 şükûfe-i zâr-ı eş‘âr-ı âbdârlarıdır.”

Re’fet, eserin başında dibacede kendi yazdığı şiirde
 hatası varsa affedilmesini istemektedir. Çünkü bu
 konuda hüner sahibi olmadığını itiraf etmektedir:

‘Afv etmeli ashab-ı kerem sehv ü hatâmı
 Zîrâ ki semârında olur puhte vü hâmı s.2

Ben mu ‘terifim ‘aczime inşâd-ı sühanda

Yok zerrece da ‘vâ-yı hüner neş’esi bende s.2

3. Eseri

a. Mecmû’a-i Eş’âr-ı Re’fet

31 sayfa da oluşan bir Divançe’dır. 1872 yılında basılmıştır. Divançede 11’i Farsça 25’i Türkçe 36 gazel, Ziya Paşa’nın “Terkib-i Bend”ine nazire olarak yazılan 12 bentlik bir terki-i bend, 5 şarkı, 3 rübai, 3 kıta yer almaktadır. İnan, özellikle Ziya Paşa’yı takliden yazdığı “Terkib-i Bend” de ve gazellerindeki ifadelerden yola çıkarak “Böyle bir şive-i agreble şiir söylenmez. Söylenirse dilini hayye sokar insanın.” şeklinde değerlendirmelerde bulunmuştur. (1969: 1380) Fatin de “tabî’at-i şî’riyyeye mazhar bir şâ’ir-i sâhip hüner olup henûz şive-i zebân-ı Türkiyyeyi kemâ-yen bağı tahsil edememiş olduğundan Türkçe eş’arı kalil ve ender görülmüştür.” demektedir (Sarıkaya 2007:211).

b. Terci-i Bend-i Şecâ’at-nâme-i Osmânî

b.1. Şekil Özellikleri

Terci-i Bend-i Şecâ’at-nâme-i Osmânî, A.E Manzum 1336 numarada kayıtlıdır. Eserin sonunda yer alan “İrgâd pazarında Kemân-keş Kara Mustafâ Paşa Mederesesi ittisâlinde Şeyh Yahya Efendinin matbaasında birinci def’a olarak tab’ olunmuştur. 1291” ifadesinden anlaşıldığına göre 1291/1874 de Şeyh Yahya Efendi Matbaasında basılmıştır. Bir dibace ile başlayan eser, Arapça bir vecize ile Abdülaziz Han’ın cülusuna tarih düşürmüştür. Farsça bir kıtanın ardından Şehnâme’de geçen mitolojik kahramanların isimlerinin yer aldığı bir kaside gelmektedir. On bir beyittir. Vezni “Feilâtün/Mefâilün/Feilün”dür. Burada, Sencer, Kisra, Kayser, Cemşid, Keyhüsrev, Dara, İskender, Behram gibi isimler kullanılarak padişah övülmüştür. İkinci ve üçüncü kaside de Padişah Abdülaziz için yazılmıştır. İkinci Kaside 17 beyitten oluşmaktadır. Vezni “Müstefilün/Müstefilün/Müstefilün”dür. Üçüncü kaside yirmi bir beyittir. Vezni, “Mefâilün/mefâilün/Mefâilün/Mefâilün”dür. Dördüncü kaside, şehzade Yusuf İzzettin Efendi içindir. Vezni “Feilâtün/Feilâtün/Feilâtün/Feilün”dür. Şehzade Mahmud Celaleddin için bir dua kıtası bulunmaktadır. Vezni, “Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün”dür. Şehzadeler hakkında bilgi veren kıta “Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün” vezni ile yazılmıştır. Yedinci sayfadan itibaren, Terci-i Bend-i Şecâ’at-nâme-i Osmânî’ başlığıyla esere de adını veren bölüm yer almaktadır. On dördüncü sayfadan gazete yazarı Hikmet Bey’in bir takriz yazısı bulunmaktadır.

“Gazete muharrirlerinden mülgâ Ankara vilâyeti timûr yol başkâtibi ‘izzetli Hikmet Beg Efendi hazretlerinin takrîz-i güher-rîz-i dil-âvîz hikmet-âmîz-i münşiyâneleridir. Bu mecmu’a-i nefise ki pâdişâh-ı pâdişâhân u halife-i ‘adl-ârâ-yı zamân efendimiz hazretlerinin sükkân-ı semâvât u zemîne ârâyîş-i elsine-i

tahmîd olan medâyih-i vâcibü’t-tebcîl-i tâc-dârilâriyla kurretü’l-‘ayn-ı hılâfet şehzâde-i celilü’l-menkabet efendimizin sitâyîş ü evşâf-ı celile-i necâbet-penâhilerini mütezammin olduğundan her beyt-i dil-nişîni bir silsile-i kübrâ-yı hikmet ve her mısra-ı bercestesi nâzım-ı mu’ciz-mağâlîniñ tabâka-i a’lâ vü derece-i bâlâda bulunan tabî’at-ı şâ’irâne vü efkâr-ı müstakîmânesine bir miqyâs-ı hakîkatdir. Bu hâlde nâmına tılsım-ı üdebâ vü şive-i i’câz ile gencîne-i şevk ü tarab dense sezâ degil midir. Hele fazîlet ü kemâl-i ma’fret-i âlem olan nâzım-ı nef’î karîha fazîletli Re’fet Efendi hazretleri mecmu’ada münderic.

‘Osmânlıların pâdişâhı rûh-ı vatandır/Mevlâ-yı zafer fâtih-i iklim-i Yemendir. Redîfindeki manzûme-i mufassala-i ber-güzîdede pâdişâh muzaffer efendimiz hazretlerinin şavvet-i iclâl ü şevket ü ikbâl-i hümâyûnlarıyla milletimizin medeniyet-i zâtiyesinden olan seciyye-i seniyye-i kahramânî ve hamiiyeti behak ta’rif ü taşvîrde hayâl-i şâ’irânesine ‘âdetâ cism ü cân vermiş olduğundan şu himmet-i muhakkıkâne ve muvafakiyyet-i ‘âlem-pesendânesinden tolayı nâzım-ı müşârûniyleh hisseme düşen teşekkür ve tebrîkin ‘âcizâne takdîmine müsâre’at eder ve mecmu’a-i mebhûşenin her bir vatan-perverlere nedim-i efkâr ve her nev-restegân-ı erbâb-ı şebâba enîs ü yâr olacağı ‘an şamîm ümîd ü ârzû eylerim.”

Eserin sonunda “Terci-i Bend-i Şecâ’at-i Osmânî”nin nerelerde ve ne kadara satıldığını anlatan yazı yer almaktadır:

Faziletli (hâce Re’fet) efendinin (zâde tab’-ı vâlâları olan) âsâr-ı manzûmelerinin satıldığı mahaller beyanındadır. Aksaray’da mehd-i ulyâ-yı saltanat seniyye devletli ‘ismetli vâlîde Sultân ‘aleyhi’ş-şân efendimiz hazretlerinin câmi’-i nûr-ı lâmi’lerinin karşısında (Mahmud) ve okçılar başında (Sarâfîm) efendilerin kırâathânelerinde ve Çenberlitaşda (Tenbâkûcü Celil) ve bağçe kapısında (Tenbâkûcü Hasan) Agaların dükkânlarında ve hakkaklar çarşısında hakkak Hüsnü ve sultân Bayezidda mücellid Necîb efendiler dükkânlarında ve köprü başında (barkada) ve ba’zı (gazete mevzu’ları) yedinde (üçer buçuk guruş fi’ât) maktû’a ile şecâ’at-nâme-i Osmânî ve altışar guruşa terki-i bendleri dahi mezkûr mahallerde satılmaktadır.

b.2. Muhtevası

Re’fet Bey’in “Terci-i Bend-i Şecâ’at-i Osmânî” adlı eserinde sayfa yediden itibaren başlayan bölüm eserle aynı adı taşımaktadır. Terci-i bentte vasıta beyti her bendin sonunda yinelenir. Toplam 41 bentten oluşan eserin her bendinde toplam beş mısra bulunmaktadır. Bunun son iki mısrası vasıta beyittir. Bentler bu durumda 3+2 şeklindedir. Vasıta beyti şöyledir:

A’ dâmıza manşûr olarak kâm alırız biz

Hem-sāye-i şāhānede çok nām alırız biz

XIX. yüzyıla ait olan “Terci-i Bend-i Şecâat-nâme-i Osmânî” adlı eser genel olarak bakıldığında gazavatnâme türünde bir eser olarak değerlendirilmektedir. Hatta Ağâh Sırrı Levend’in gazavatnâmeler için yaptığı üç başlıktan biri olan “padişahlardan birinin hayatını merkez alıp onun zamanındaki belli başlı olayları tasvir eden eserler grubuna daha uygun olabilecek nitelikte bir eserdir. Çünkü eserde genel olarak, devletin ve milletin yüceliğinden, kahramanlığından bahsedilirken daha çok Sultan Abdülaziz dönemine ait olayların anlatıldığı dikkat çekmektedir. Özellikle devlet, millet, asker, ordu, savaş, teçhizat, gibi konularda ortaya çıkan kahramanlık, yiğitlik duygularının yer aldığı eserin konusu ile ilgili bilgi, eserin girişindeki şu manzumeden anlaşılabilir:

Eser-i Hâme-i Re’fet

Bu zîbâ nev eserde mündericdir vâsf-ı şâhâne
Sezâ ger nüshası olsa hediye şehriyârâna
Senâ-yı devlet-i ‘uzmâ bu ceys-i şîr-i savletle
Okudukça verir neş’e dil-i erbâb-ı ‘irfâna
Senâ-yı şâh-ı devrân midhat-ı seh-zâdegândır bu
Şecâ’at-nâme vâsf-ı şevket- i ‘Osmâniyândır bu
Bu nazm-ı dil-keşe ragbet safâ-yı kalbi mücebdir
Ma’ârif âşinâyâne mezâyâsı ‘ayândır bu

41 bentten oluşan “Terci-i Bend-i Şecâ’at-i Osmânî” nin özeti şu şekildedir:

İlk on bentte: Osmanlıların padişahı vatanın ruhudur, Yemen ülkelerinin fatihidir, askerleri cesurdur bayraklarındaki fetih ayeti kahramanlıklarının delilidir. Yiğitlik bu topraklara ait bir özelliktir. Meleklerden ecdadımızın kahramanlıklarını dinlenir. Sultan Süleyman ve Selim Han’ın Doğu’ya ve Batı’ya asker göndermiştir. Kılıcın gücünü bilmeyen yoktur. Padişah, düşmana daima muzaffer olsun. Vekiller ve akıllı kimseler cihanın seçkinleridir. Osmanlıların yiğitlik destanları, dildeki duadır. Savaşta şerbet yerine kan içenler.

İkinci on bentte: Osmanlılar, cömertlik, insaf ve kerem sahibidirler. Bu muazzam mülkte herkesin gözü vardır. Ancak şecaat, baba mirasıdır. Fetih ve zaferler kılavuzdur. Âlimleri milleti uyarır. Gaziler, canlarını feda eder. Marifetin ilmin önemi büyüktür. Vatan uğruna insan canını verir, şerefsizce bir hayattansa ölüm daha iyidir. Asker ve ordu cümle âlemi etkiler. Deniz savaşlarında düşman baş aşağı edilir. Padişah cihana adalet verir, insanlar ona tâbidir. Medeniyetle vatan güzelleşir, cehalet ise yok edilir.

Üçüncü on bent, devlet, İslam’ın sığınılacak yeridir. Düşman ne kadar yıkmaya gayret etmişse de hep yok olan düşmanın kendi olmuştur. Esas kudret ve servet, milletin şerefidir. Düşmanı harekete geçiren hep bu milletin izzetidir. Hazine, yıldızlar adedince altın ve

gümüşle doludur. Şişhanede tüfek, kışlada kılıç ile savaş anında bir hamlede düşmanı yok edecek güç vardır. Kılıç, kalem, mızrak ve ok sahibidir. Dünyada insaf ve mürüvvet ile meşhurdur. Yarasa gibi olan düşmanın aksine apaçık bir güneştir. Tarihe bakılsa Osmanlı gibi cesur bulunmaz. Onlar dosta sevinç sabahı, düşmana gecedir. Mühimmatlar, tersanededir. Aletler Harbiye içindir. Bunca düzen düşmana ayrılık sebebidir. Ejder gibi düşmana top ağzı açılmış, öncüler hep düşmanın göğsüne saçılmış, kanlar suya ve toprağa karışmıştır. Denizlerdeki güçlü donanma düşmanı korkutmuştur.

Son on bir bentte, Harbiye’de her türlü fen öğretilir. Zabıtlar Tehemten (Rüstem) gibidir. Askerlerde tüfek işneli toplar, mitralyöz vardır. Bahriye mektebinde mahir kaptanlar bulunur. Bunlar denizde timsah, karada kükremiş aslan gibidir. Topçulara kimse karşı duramaz. Vapurlar, can yakan ateşleri ve çıkardıkları duman ile bir ejder gibidir. Tıbbiyedeki doktorlar işinin ehlidir. Kâtipler, iyi yetişmiş, gayretli kimselerdir. Sanayi okulları açılmıştır. Bu millet vaktini boşa harcamamalıdır. Artık dua vaktidir: Allah padişahı tahtında daim kılsın, düşmana karşı muzaffer eylesin zira o, ikinci Fatih gibidir.

SONUÇ

“Terci-i Bend-i Şecâ’at-i Osmânî”, XIX. yüzyıla ait bir eserdir. Süleymaniyeli El-hac Mehmet Re’fet Efendi tarafından yazılmıştır. A.E Manzum 1336’da kayıtlı olan eser, bir dibace ile başlamaktadır. Devamında dönemin Sultanı Abdülaziz ve şehzadeleri için yazılmış kaside ve manzumeler bulunmaktadır. Eserin adını aldığı bölüm, yedinci sayfadan itibaren başlar ve kırk bir bent boyunca devam etmektedir. Şecaatnâme’de özellikle anlatılan bir gaza veya zaferden bahsedilmez. Daha çok sultan Abdülaziz ve onun döneminde yapılan yeniliklere yer verilmiştir. Şecaatnâmenin ruhuna uygun olarak, devletin ve milletin kahramanlığı ve yiğitliği üzerinde durulmuştur. Bu açıdan bakıldığında konularına göre değerlendirilen gazavatnâmelerden “Bir padişah ve onun zamanındaki eserlerle belli başlı olayları anlatan gazavatnâmeler” grubuna dâhil etmek mümkün olabilir. Ancak elimizdeki eserin, XIX. yüzyıla ait bir örnek olması ve bu dönemde ortaya çıkan değişimin kendini bu türde de göstermesi, eseri geleneksel yapısından ayırmaktadır. Öyle ki, genelde manzum ve mesnevi nazım biçimiyle ele alınan şecaatnâme türü, burada terci-i bent biçimindedir. Daha da önemlisi eserde anlatılan belirli bir sefer olmamasıdır. Ancak buna rağmen eserde gaza ruhunun varlığı sürekli olarak hissedilmektedir. Genel olarak devletin ve milletin yiğitliği, kahramanlığı üzerine kurulu söyleyişler ve dönemin padişahı Sultan Abdülaziz’in gerçekleştirdiği yenilikler belirtilerek

“Şecaat” ruhu sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Afyoncu, Erhan(2019). Osmanlı Padişahları, İstanbul: Yeditepe.

Canım, Rıdvan (2012). Divan Edebiyatında Türler, Ankara: Grafiker Yayınları.

Çağrı, Mustafa(2010). “Şecaat”, DİA, C. 38, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları. s.402-403.

Develioğlu, Ferit (2010). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Ankara: Aydın Kitabevi.

Eravcı, Mustafa (2009). Âsafi Dal Mehmed Çelebi ve Şecâ’atnâme, İstanbul: mvt yayıncılık.

Erkan, Mustafa(1996). “Gazavatnâme”, DİA, C. 13, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları. s. 439-440.

Eroğlu, Süleyman (200). “XVI. Yüzyılda Bir Mevlevî Şair: Âsafi”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, s. 26 ss.71-92.

Eroğlu, Süleyman (2007). Âsafi’nin Şecâatnâmesi (İncelem-Metin), Basılmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

<https://sozluk.gov.tr/09.02.2020>

<https://www.osmanlicasozlukler.com/osmanlica-sozluk-madde-18671.html> E.T: 09.02.2020

İnal, M. K. (1969). “Refet”, “Son Asır Türk Şairleri”, C.3, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

İsen, Mustafa-Akasoyak, İsmail Hakkı (2003). Gazanâme-i Çehrin, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Küçük, Cevdet (1988). “Abdülaziz”, DİA, C.I, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları. s.179-185.

Levend, Ağah Sırrı (2000). Gazavatnâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey’in Gazavatnâmesi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Levend, Ağah sırrı, “Gazavatnâme” Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, c. III. S. 296-297.

Pala, İskender (1995). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ankara: Akçağ.

Sarıkaya, Orhan (2007). Tezkirecilik Geleneği İçinde Fatîm Tezkiresi, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Velibeyoğlu, Veli Recai (1975). Şiir Kitapları Antolojisi, C.2, İstanbul.

4. METNİ KURARKEN İZLENEN YÖNTEM

1.Metinde transkripsiyon alfabesi kullanıldı. (Metnin dışındaki inceleme kısmında verilen örneklerde transkripsiyon alfabesi kullanılmadı. Sadece uzun ses, ayın, hemze ve metinde bulunan () parantezler gösterildi.)

2.Metin tamiri gerektiren yerler köşeli ayraç içinde gösterildi. []

3.Vezin gereği bir hece eksiklik olan yerler parantez

ile gösterildi. ()

4. Vezne uymayan mısralar dipnotta belirtildi.

5.Şehryâr gibi kelimelerde medli okumadan kaynaklanan ses türemeleri gösterildi: şehriyâr.

6.Zihaflar italik gösterilmiş, imaleler gösterilmemiştir

7. Özel isimler büyük harfle yazıldı. Bu adlara gelen ekler kesme işareti ile ayrıldı.

8. Okunamayan yerler Arap alfabesi ile yazıldı.

9. Şiirin basma nüshada kaçınıcı sayfada yer aldığı şiirin başında” s.” ile gösterildi.

10.Ayet, hadis vb. Arapça ibareler ve Farsça mısralar, Latin harfleriyle yazıldı. Türkçeleri dipnotlarda gösterildi.

METİN

s.1

Dîbâce

I

Mefûlü/Mefâilü/Mefâilü/Feülün

1.Âğâz-ı sühân hamd-ı Hüdâ olsa sezâdır
Kim zîver-i ‘unvân-ı eşer nâm-ı Hüdâdır

2.Hâmden li’llâh¹ -ı hüve ‘u’l-’arş² kebîrâ³
Lâ yüdrikühü’l-mer’ü ve lev kâne başîrâ⁴

3.Hallâk-ı bedî ‘ül-eşer-i nüh felek-ârâ
Rezzâk-ı ‘amîmü’n-ni ‘am-ı mâ’ide-pîrâ

4.Oldur iki ‘âlemde bize mu’fî vü mâni’
İns ü melek ü cindir iclâline () râki’

5.Andan ola ihdâ şeh-i kevneyne taḥiyyât
Hemâl ile aşḥâbına bir vecḥ-i mükâfât

6.Ol rahmet-i Ḥaḫdır bize sermâye-i dârin
Hem dîde-i mü’minde odur merdümün-î ‘in

7.Düzaḫda bîra ‘maz bizi sulṭân-ı risâlet
Andan umaruz ‘arşa-i maḫşerde şefâ’at

8.Şevketle daḫi vâriş-i evreng-i ‘ilâfet
Ta ‘tında mü’ebbed ola tâ yevm-i kıyâmet

II

1. ‘Adl ü keremi eyledi hep ‘âlemi i ‘yâ
‘Aşırında cihân oldı zihî cennet-i a ‘lâ

¹Hâmden li’llâh/Hâmden lâ lehü: metin.

²“Zu’l arş” arşın sahibidir” Mü’min suresi 15. Ayetten kısmî iltibas. Ayetin tamamının meali: “O, dereceleri yükseltendir. Arşın sahibidir. O, buluşma günü hakkında insanları uyarmak için kendi buyruğundan olan ruhu kullarından dilediğine ulaştırır.

³Mısra vezne uymuyor.

⁴“yudriku”: “görür”. En’am suresi 103. ayetten kısmî iltibas. Ayetin tamamının meali: “Gözler O’nu idrak edemez. Halbuki O gözleri idrak eder. O en ince şeyleri bilir ve her şeyden haberdardır.”

2. Şimdi o ‘azîz pâdişehin va ‘fina dâ’ir
Te’lifini neşr etmede heb münşî vü şâ ‘ir
- 3.Ez-cümle biri Re’fet-i dîrîne-i nâ-kâm
Bu def ‘a yine eyledi bu ‘ıdmete iğdâm
- 4.Kim va’f-ı şehensâh ile manzûm nice gevher
Bu nev eşeriñ şâhidine eyledi zîver s.2
- 5.Hem yümn ile şehzâdeleriñ medh ü şenâsı
Şebt oldu bu defterde eşer buldu beğâsı
- 6.Hem millet-i ‘Osmâniyeniñ şöret ü şânı
Bu vaşf-ı şecâ ‘atle tutar cümle cihânı
7. Bağduğca olur mefhâret-i millete yâdı
Ehl-i dile taşvîri olur müceb-i şâdı
- 8.‘Afv etmeli aşhab-ı kerem sehv ü haţâmı
Zîrâ ki şemârında olur puhte vü hâmı
9. Ben mu ‘terifim ‘aczyme inşâd-ı sühanda
Yok zerrece da ‘vâ-yı hüner neş’esi bende
Neyyir-i a’zâm sipîhr-i hilâfet ve şeref-efzâ-yı evreng-i
sal ‘anat ve şehensâh-ı encüm-i sipâh-ı âsumân-ı Ref’et.
Velî ni ‘met-i bî-minnet ve bâ ‘iş-i ifti ‘âr-ı mülk ü millet.
Şevketli, ‘udretli, mahâbetli, ‘azametli (pâdişâh) ‘âlempenâh efendimiz ‘âzretleriñ cülûs-ı meyâmin-i me’nûs-ı
hümâyunlarına muvâfık ve evşâf-ı ber-güzide-i (şâhâne)
lerine muvâfık iş bu târif-i farabiyyü’l-‘ibâre-i nuşret ü
zafer işâre-i (câmi’ ü’l-kelimidir) ki el-ħağ şûret-i muţalâ‘a
ve siyâğ-ı tahrîri mücib-i hûsn-i tefe’ül ve revnağ-efzâ-yı
şahâyif-i kütüb aşhâb-ı te’emüldür

Yâ eyyühe’n-nâss ittebi‘ ü meliken mücâhiden ‘azîzen
manşûran ⁵1277

ve bu dahî esmâ’-i hûsnâdan (Râfi‘) ve (Nâfi‘) ism-i
celîle mazhariyyet-i hażret-i (mülûkâne) niñ evşâf-ı şehr-
yârânelerine dâ’ir bir kıt‘a-i rengin edâdır.

Fârisi

Feilâtün/Mefâilün/Feilün

1) Şâh ‘ Abdü’l-‘azîz Hân emrûz

İftihâr-ı mülûk her düvel est

2) Mazhar-ı ism-i Râfi‘ ü Nâfi‘

Üst ki ender zamân bî-bedel est

3) Râfi‘ -i seyf ü mesned ü hâme

Nâfi‘ -i mülk ü devlet ü milel est s.4

I

Eyzen Medâyiğ-i Hażret-i Mülûkânelerine Dâ’ir Bir

⁵ Ey insanlar mücahit, aziz ve mansur bir sultana tabi olunuz.

Manzûme-i Câmi‘ atü’l-Esmâ-i Pâdişâhânedir

Feilâtün/Mefâilün/Feilün

1) Baht-ı Maħmû[d] u şevket-i Sencer

‘Adl-i Kisrâ vü devlet-i Kayşer

2)Câm-ı Cemşid ü taht-ı Keyhüsrev

Mülk-i Dârâ şükûh-ı İskender

3)Seyf-i Behrâm u haşmet-i Hâkân

Tâc-ı Kāvüs u zînet-i Nevzer

4) Rezm-i Efrâsyâb u şöret-i Tûs

Bezm-i Hüsrev şeh-i Feridün-fer

5) Re’y-i Hüşeng ü himmet-i Behmen

Efser-i Keykubât ü kürsî-i zer

6) Cüd-ı Hâtem şecâ‘at-ı Rüstem

‘Ağl-ı Âsaf nizâm-ı ‘adl-i ‘Ömer

7) Bunlarıñ şimdi vârişi kimdir

Pâdişâh-ı ‘azîz-i dîn-perver

8)Şeref-efzâ-yı taht-ı ‘Osmâni

Vâriş-i mülk ü devlet ü efser

9)‘İlm-efrâz ‘arşa-i nuşret

Hâmî-i dîn ü fâtiğ-i kişver

10) Şâh ‘ Abdü’l-‘azîz gerdün-câh

Câ-nişin-i cenâb-ı peygamber

11) Re’fet ol şehriyâr-ı manşûru

Kıldı Hağ ism-i Nâfi‘ a mazhar

II

Kaşide-i Diger Eyzen Der-Medâyiğ-i Hażret-i
Zıllu’llâhi Edâme’l-lâhu Bi’l-‘Adl

Eyyâm-ı ‘Ömr ü Şevkete İlâ Medîdi’z-Zamân

Müstefilün/Müstefilün/Müstefilün/Müstefilün

1) Ol pâdişâh-ı muhteşem sultân-ı iklîm-i kerem

Hâkân-ı İskender-‘alem feyz-i milel fağr-i ümem

2) Hürşid-i burç-ı salţanat Mehdî-i mülk-i ma‘delet

Bağr-i muhiğ-i mekremet ‘ Abdü’l-‘azîz Hândir
ni‘am

3)Şân verdi nesl-i âdeme emşâli gelmez ‘âleme

Hağ çekdi nâm-ı Hâteme cüd u şehâvetle bu dem

4) Şâhenşeh-i ‘Osmâniyân İskender-i şâhib-kırân

Haşmı kırar çün Qahramân meydâna başdıqça qâdem

5) Oldur şeh-i fermân-revâ Fâtih gibi kişver-güşâ
Sultân-ı manşuru'l-livâ dârende-i seyf ü kâlem

6) Fetih ü zaferdir yâveri manşurdur hep 'askeri
Tevfik-i Haqdir rehberi her qânde kim açsa 'alem

7) Cümle mülük-i Avrupa eyler anı medh ü senâ
Ebqâsına eyler du'â a' lâ vü ednâ mültezem

8) Luḫ u kerem mu' tādıdır dünyâ anıñ âbâdıdır
Her bir milel münkâdıdır Rûm u ' Arab Türk ü ' Acem
s.5

9) ' Aşırında dâniş münteşir fermânına cân muntazır
Zâtıyla dünyâ müftehar olmuş çü gülzâr-ı irem

10) Heybetle vaqt-i kârzâr ger rahşına olsa süvâr
Biñ Rüstem ü İsfendiyâr gelmez aña Zâl-ı dijem

11) ' Ahdinde herkes şadmân oldu cihân dârü'l-emân
Vaşfında ' âcizdir lisân medhinde qâşırır kâlem

12) Ol tâc-bağş-ı husrevân taht üzre qalsın câvidân
Hem ' ömr ile şehzâdegân olsun mu' ammer bî-elem

13) Qılımış bu mehdî-i zamân ' adl ile i' mâr-ı cihân
Hiç etmemiş Nüşirevân bunca ' adâletle kerem

14) Re'fet yeter bitmez bu reh-i şavb du' âya kıll nigeḫ
Zirâ du' â-yı Pâdişeh olmuş farîza bir ümem

15) Yâ Rab be-ḫaḫ-ı kâf u nûn kıll ' ömr ile nesliñ
füzûn
' Ahdinde bîñler yaşasın şehzâdegân-ı muhterem

16) Etdikçe şâm u şubḫ-dem-i gülşende bülbüller
neḡam
Ol pâdişâh pür-kerem olsun tarab ile muḡtenem

17) Dâ'im ' adusun çün şafaḫ-âlûde-i hû ede Haḫ
Hiç bulmasın سدرمق لا gam u derd u saḫam

III

Eyzen Der-Evşâf-ı Hażret-i Tâcdârı Hullide Mülkühu
ve Tâle Beḫâuhu ilâ Yevmi'd-dîn Bi-Ḥurmeti Tâhâ vü
Yâsîn

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

1) Egerçe ebr-i nîsândan düşer biñ kaḫre deryâya
Ḳamu taḫvîl olur şanma şadefde dür-i yektâya

2) Egerçe ḫüsn-i taşvîri Ḥudâ sorunca göstermiş
Yine âyine merci' dir başiretle temâşâya

3) Daḫî şâhân-ı ' âlemde egerçe muḫteşem çokdur
Melek ' Abdü'l- ' aziz Ḥândır nizâm-ı mülke sermâye

4) Deḡişmem ḫurra-i ḫûra anıñ ḫûmâr-ı evşâfiñ
Ne nisbet şem' -i kâfûru yed-i beyzâ-yı Mûsâya

5) Degil kistrâya kesr-i şân olursa bâbına der-bâz
Verir ol rütbe-i ' uzma tefâḫür şân-ı kistrâya

6) Kemâl-i ' adl ü inşâfi ' adü-yı râm eder zirâ
' Adâletle zafer bulmuş Sikender mülk-i Dârâya

7) Ḥabeşde ḫürr-i beyzâdan sevâdiñ şüreti qalmaz
Eger mülk-i Ḥabeş üzre şalarsa luḫ ile sâye

8) Görünce seyf-i melûluñ şarardı meh hilâl oldu
N'ola ger yazsa fermânıñ felek mihr-i mu' allâya

9) Olur her nuḫ u fermânı umûr-ı mülke bir qânûn
Verir her ḫüsn-i taḫrîri nizâm-ı nev şüreyyâya

10) Şu' â-ı nûr-ı veḫhinden cihân rahşendedir zirâ
Ziyâ-pâş-ı mekârimdir o ḫürşid-i felek-pâya

11) Bahâr-ı luḫ u iḫsânı riyâz-ı dehri güldedir
Vücûdu ebr-i rahmetdir neşâḫ-âbâd-ı dünyâya

12) Tulû' -ı şubḫ-ı ' adlinden şeb-i zulm oldu nâ-peydâ
Fürûḡ-ı re'y-i vâlâsı verir biñ ḡıbtâ beyzâya
s.6

13) Ebûhû kâne zû naşrın ḫamîdü'l-ḫulḫ-ı
Maḫmûdâ⁶

Ve cûdu ceddiḫ'il-ekrem ke-baḫrın mâleḫü'l-
ḡâye

14) Ḳalem taḫrîr-i vaşfında yedimde oldu neyşeker
Anıñçün nîl-i fikretde taḫb' at döndü deryâya

15) Felekde levḫ-i ḫürşide yazılmış ḫâme-i zerle
Yed-i Abdü'l- ' aziz Ḥândır riyâz-ı cûda pîrâye

16) Beyân etmekde ' âcizdir kâlem inşâ-yı evşâfiñ
' Utârid gerd bir olsa çekemez silk-i imlâya

17) Hemân ' arz-ı teşekkürle du' âya başla ey Re'fet
Ki yoḫdur ' âcize zirâ du' âdan ḡayrı sermâye

18) Hemîşe tâ ki maşrıḡdan olunca mihr ü meh tâli'

⁶Babası zafer sahibiydi. İyi ahlaklıydı. Hamd edilen biriydi. Kerim olan dedesinin cömertliği ise sonsuz deniz gibiydi.

Nücüm olduğça zîb-efzâ güher-veş tâk-ı hâdrâya

19) Ola şâhenşehe devrân mü'ebbed baht-ı şevketde
Cihângirü kavî tâli' zafer-yâb u hüma vâye

20) Ede her mâh u her sâlik mübârek hâzret-i Mevlâ
Cihân tûrduğça nuşretle muzaffer ola a' dâya

21) Zamân-ı haşre dek zâtîñ mu'ammer eylesin Yezdân
Ser-i şeh-zâdegân üzre ebed şalsın çü hür sâye

IV

Der-Evşâf-ı Cemile-i Hâzret-i Şehzâde-i Civân Baht-ı
Devlet[İ]ü Necâbetli Yûsuf 'Îzze'ddîn Efendi Dâme
Mecduhu

Feilâtün/Feilâtün/Feilâtün/Feilün

1) Yûsuf-ı Mısr-ı mu'allâyı himem 'Îzze'ddîn
Naht-ı pür meyve-i bostân-ı şehensâh-ı zemîn

2) Ya' ni şehzâde-i sa'd ahter-i ferhunde nijâd
Asumân rif' at ü meh tal' at u hürşid cebîn

Tab' -ı vâlâsı gülistân-ı bahâr-ı dâniş
Düş-ı iclâli şeref-baht-ı libâs-ı temkîn

4) Dâyesi Meryem-i iqbâl ü mürebbî cebrîl
Beslemiş şîre-i cennetle anı hûru'l-'ayn

5) Himmeti mâ-şadağ el-veledü sırru ebihi
Meşrebi mâ-şaşal-ı tıynet-i âbâ-güzîn

6) Hâşşa ordusuna olduğda müşîr-i ifhâm
'Askere Hısr ile Cibrîl emîn oldu mu'în

7) Hâk şehensâh-ı cihân-bân ile şehzâdeleri
Ede âlâm u kederden iki 'âlemde emîn

s.7

V

Der-Du'âyı 'Ömr ü İqbâl Hâzret-i Şehzâde-i ve'l-etbâr
Devletli Necâbetli Maḥmûd Celâle'd-dîn Efendi Dâme
İqbâlühü Bi'l-mecdi ve'l-iclâl

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1) Hâzret-i Maḥmûd Celâle'd-dîn ki üst
Fâhr-i dîn şehzâde-i gerdün penâh

2) Cism-i pâkeş ez-gezend-i hâdişât
Bâd-ı dâ'im mazhar-ı hıfz-ı ilâh

VI

Der-Beyân-ı Evşâf u Me'mûriyyet-i Celîle-i Hâzret-i
Şeh-zâdegân-ı Civân Be-hıtân- Edâma'llâhu İclâlehümâ
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1) Hâzret-i 'Abdü'l'azîz Hân pâdişâh-ı baḥr u ber
Vâriş-i taht-ı hılâfet peyrev ü ḥayrû'l-beşer

2) Nesl-i pâkinden iki şehzâde-i vâlâ-nijâd
Her biri nûr-ı mücerred gıbta-i şems ü kâmer

3) Birisi ceys-i zafer mev'ûda berren reh-nümâ
Ol biri nev açdı baḥren râyet-i fetḥ ü zafer

Terci' Bend-i Medâyîh-i Millet-i 'Osmanî ve
İzhâr-ı Şecâ'at-ı 'Asâkir-i Maḥsûre-i Hâzret-i Hâkânî
ve İftihâr-Nâme-i Şavlet-i Kâhrâmanı Beyânındadır.
Kemâ Hüve Hâkḥun

1

Mefûlü/Mefâilü/Mefâilü/Feülün
'Osmanlılarıñ pâdişehi rûh-ı vaḥandır
Mevlâ-yı zafer fâtiḥ-i iqlîm-i Yemendir
'Askerleri gavğada cesûr kal'a-figendir
A' dâmıza maḥsûr olarak kâam alıruz biz
Hem-sâye-i şâhânedede çok nâm alıruz biz

2

Burhân bu ki fetḥ âyeti var bayrağımızda
Tilkülerimiz şîre bedeldir tağımızda

Âşâr-ı şecâ'at görünür toprağımızda
A' dâmıza maḥsûr olarak kâam alıruz biz
Hem-sâye-i şâhânedede çok nâm alıruz biz

3

Şor seyfimizîñ darbını Behrâm-ı felekden
Ecdâdımızîñ vaşfını var diñle melekden
Şemşîr ile ḥarbe gideriz biz gülerekden
A' dâmıza maḥsûr olarak kâam alıruz biz
Hem-sâye-i şâhânedede çok nâm alıruz biz

4

s.8 Sultân-ı ebu'l-fetḥ-i felek ceys-i cihângir
Âşâr-ı şecâ'atle edip 'âlemi teşḥîr
Düşmenleri ḥavfe düşürür bizdeki şemşîr
A' dâmıza maḥsûr olarak kâam alıruz biz
Hem-sâye-i şâhânedede çok nâm alıruz biz

5

Sultân Süleymân ü Selîm Hân-ı dil-âviz
Sevḳ eylediler maşriḳ ile mağribe 'asker
Ol ceys ile ḥaşma ikisi oldı muzaffer
A' dâmıza maḥsûr olarak kâam alıruz biz
Hem-sâye-i şâhânedede çok nâm alıruz biz

6

Vermiş yed-i İslâma Ḥudâ seyf-i cihâd
Maḥşad bu ki gâzileriñ ebḳâ ola adı

Ol seyf ile teşhîr ederiz cümle bilâdı
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem-sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

7

Kevkeble müzeyyen görünen kûbbe-i a'hdâr
Mâ-beyn-i hümâyûn mülûkâneye benzer
Dâ'im ede Hâk'k pâdişâhı hâşma mu'zaffer
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem-sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

8

Her pâdişehiñ varsa müdebbir vükelâsı
Evrâk-ı seyirde yazılır medh-i şenâsı
Dâ'im t'okunur düşmene şemşîr-i cefâsı
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem-sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

9

Her millete engüşt-nümâdır 'ukalâmımız
Âşaf gibi mümtâz-ı cihândır vükelâmımız
Olsa n'ola düşmen-i hedef tîr-i belâmımız
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem-sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

10

Oşmânlılarıñ himmeti meşhûd-ı cihândır
Destân-ı şecâ'atları evrâd-ı zebândır
Şerbet yerine hârbde içdikleri kândır
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem-sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

11

s.9 Mecbûr-ı kerem mazhar-ı inşâf u şehâyız
Nâmûs-ı vehmiyyet ile engüşt-nümâyız
'Âşî kul isek ümmet-i ma'hbûb-ı Hüdâyız
A' dâmıza Manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

12

Bu mülk-i mu'azzam ki nazargâh-ı düveldir
Her zerresi biñ rûh-ı şehîdâne bedeldir
'Askerlerimiz müftehar-ı mülk ü mileldir
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

13

Âşâr-ı şecâ'at bize mîrâs-ı pederdir
Gâzilerimiz cân ile mecbûr-ı seferdir
Şâg vuşûlümüz bedreka-i fet'h ü zâferdir
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

14

Eyler 'ulemâ hâk yolunu millete i'htâr
Meşgûl-i du'âdır bu kavî devlete ebrâr
Gâziler eder Hâk yoluna cânlarıñ i'sâr
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

15

Mülk-i milel oldu'ça ma'ârif ile i'hyâ
Oldu medeniyet ile cihân cennet a' lâ
Manşûr edecek hâşma bizi hâzret-i Mevlâ
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

16

Verse vâtan uğruna kişi na'kd-i hayâtı
Zilletde hayâtından iyidir o memâtı
Gayretle bulur merd-i cesûr râh-ı necâtı
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

17

'Askerlerimiz cümle şecâ'atle müselle'm
Efsâne gelir anlara ser-pençe-i Rüstem
Ol ce'ş ile teşhîr olunur cümle-i 'âlem
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

18

s.10 Ger nuşret ile biñ zâfer olsa bize yâr
Hâşmı ederiz yemde sefâyinle nigûn-sâr
Tevfîk-i Hüdâdır bu kavî ce'ş meded kâr
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

19

Vermiş bize bu satvete hâlâk-ı yegâne
Şâhenşehimiz 'adl ile fer verdi cihâna

Olsa bize tâbi' n'ola ebnâ-yı zamâna
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

20

Etmîş medeniyetle vâtan kesb-i le'tâfet
Ref' oldu diyâr-ı 'ademe gitdi cehâlet
Şimdengerü a' dâya düçâr oldu sefâlet
A' dâmıza manşûr olarak kâ'm alı'ız biz
Hem sâye-i şâhâ'enede çok nâm alı'ız biz

21

Bu devlet 'ızamı olalı melce'-i İslâm

Düşmen ne kadar mağvına etmişse de ikdām
Kılımış yine Hâk kahr ile a' dāmızı i' dām
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

22

Gerçi şeref-i millet olur kudret ü şervet
Ebnâ-yı vatandaşır yine gayret-keş-i millet
Bu ' izzetimiz hâşma olur müceb-i zillet
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

23

Kevkeb ' adedince zer ü sîm hâznedede mevcūd
Şişhâne tûfeng ile kılınc kışlada ma' dūd
Bir hâmlerde hâşma ederiz hârbde nâ-būd
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

24

Biz şâhib-i seyf ü kalem ü rumh u sinânız
İnşâf u mürevvet ile meşhûr-ı cihânız
Huffâş-ı ' adû kahrına çün şems-i ' ayânız
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

s.11

25

Hem devletimiz merci' -i âmâl-i ümemdir
Hem milletimiz ehl-i himem kân-ı keremdir
Bu fâhr-i şecâ' at bize tahdîş-i ni' amdır
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

26

Var bak kütüb-i evvele târîh-i kadîme
Hem şor siyer aşhâbına zü-tab' -ı selime
' Osmânlı gibi var mı cesûr hâşma-ı le' ime
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

27

Biz vaqt-i gâzâ peyrev-i aşhâb-ı kirâmız
Cânlar veririz Hâk yoluna tâlib-i nâmız
Ahbâbımıza şubh-ı tarab düşmene şâmız
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

28

Tersânedede ârâstedir cümle mühimmât
Fabrikada Hârbîyeye dâ' ir çıkar âlât
Hâşma sebeb-i tefriqadır bunca nizâmât
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz

Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

29

Ejder gibi düşmenlere top ağzı açılmış
Peşrevleri hep sîne-i a' dâya saçılmış
Vaqtinde ne kanlar bu siyeh hâke katılmış
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

30

Çaplar ruh-ı deryâ-yı mehâbetli sefâ' in

Gördükçe anı havfe düşer ehl-i medâ' in
Tâb-âver-i meydân olamaz düşmen-i hâ' in
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

31

Tahşîl olunur mekteb-i hârbîyede her fen
Zâbîtlerimiz her biri mânend-i Tehemten
Çarşı turamaz anlara rûyun ten-i düşmen
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

s.12

32

' Askerde tûfeng igneli toplar mitralyöz
Top kelleleriñ âteşi çün berç-i cihân-süz
Her hârbde dâ' im oluruz düşmene firûz
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

33

Var mekteb-i bahriyede mâhir çapudânlar
Deryâda neheng berrde kamu şir-i jiyânlar
Şemşirlerinden dökülür yerlere kanlar
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

34

Topçularımız hendese ' ilminde yegâne
Çarşı turamaz anlara a' dâ-yı zamâne
Eyler ser-i bed-h' âhımızı topa nişâne
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

35

Vapurlarımız âteş-i cân-süz ile meşhûn
Dūd-ı nefesi çıkmada ejder gibi birün
Deryâyı tutuşursa n' ola sūfün-ı hümâyûn
A' dāmıza manşür olarak kām alırsız biz
Hem sâye-i şâhânedede çok nām alırsız biz

36

Var mekteb-i tıbbiyede hâzık niçe doktor
Her birisi tıbhâne-i devrâne direktör
Cesedleri bir bir tutuşur gamla çü fosfor
A' dāmıza manşür olarak kām alıruz biz
Hem sāye-i şāhānede çok nām alıruz biz

37

Kātiblerimiz muqdim ü ferzâne muhāsib
İşlāh-ı umūr etmede hep ehl-i münāşib
Eyler bizi tevfiq-i Hudā düşmene gālib
A' dāmıza manşür olarak kām alıruz biz
Hem sāye-i şāhānede çok nām alıruz biz

38

Devletçe küşād oldu debistān-ı şānāyi'
Neşr olmada hep andaki āsār-ı bedāyi'
Bī-hūde bu millet edemez vaqtini zāyi'
A' dāmıza manşür olarak kām alıruz biz
Hem sāye-i şāhānede çok nām alıruz biz

s.13

39

Re'fet yetişir medh ü şenā vaqt-i du' ādır
Zirā ki du' ā tuhf-e-i dergāh-ı Hudādır
Hem zīb-i sūhan hem siper yeter () belādır
A' dāmıza manşür olarak kām alıruz biz
Hem sāye-i şāhānede çok nām alıruz biz

40

Tahtında ede Haq şeh-i devrānı mü'ebbed
Manşür ola a' dāya o hāqān-ı mü'ebbed
Hem hāmī-i dīndir bize hem tāli' -i es' ad
A' dāmıza manşür olarak kām alıruz biz
Hem sāye-i şāhānede çok nām alıruz biz

41

'Osmānlıların dāver-i zī-şevket ü şānı
Teshīr ede Fātiḥ gibi himmetle cihānı
Zirā ki odur nāşır-ı dīn Fātiḥ-i şānı
A' dāmıza manşür olarak kām alıruz biz
Hem sāye-i şāhānede çok nām alıruz biz
Tamām şod fi 1291